

**Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій:
Моногр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. — Рівне, 2001. — 438 с.**

Актуальність теми монографічного дослідження Г. М. Швецової-Водки «Документ і книга в системі соціальних комунікацій» окреслюється її значенням для теорії бібліографії, а також необхідністю застосування теорії соціальної інформаційної комунікації для розв'язання проблеми, спільної для документознавства, книгознавства, бібліографознавства та бібліотекознавства.

Монографія складається з п'яти розділів: 1. Формування різних значень поняття «документ»; 2. Визначення і класифікація документа з погляду теорії соціальної інформаційної комунікації; 3. Співвідношення понять «документ» і «книга». Функціональна сутність і властивості книги; 4. Типологія книги; 5. Визначення об'єкта бібліографії.

У першому розділі розглянуто такі питання: походження терміна «документ» і його первісні значення; застосування поняття «документ» у теорії документації Поля Отле; формування різних значень поняття «документ» у документаційно-інформаційній науці; співвідношення понять «документ» і «історичне джерело»; сучасні визначення документа.

Розвиток теорії та практики документації приводить до формування чотирьох різних значень «документа»: Документ I — будь-який матеріальний об'єкт, який містить закріплену інформацію, котру можна використовувати для вивчення якого-небудь фізичного чи інтелектуального явища; Документ II — матеріальний об'єкт, який є результатом людської праці і свідчить про інтелект людини та рівень розвитку цивілізації; Документ III — матеріальний об'єкт, який створюється з метою втілення людських думок, знань, почуттів (або відомостей, призначених для передачі); Документ IV — матеріальний (субстанціальний) об'єкт, на (в) якому соціальна (семантична) інформація закріплена способом запису. Найширше застосування у документаційно-інформаційній науці одержало четверте значення «документа».

Розвиток уявлень про документ як історичне джерело сформував значення Документа V — запис, створений у процесі певної людської діяльності, пов'язаної з фіксуванням семантичної інформації, який відображає саме цю діяльність, оскільки є її «залишком». Крім того, сформувалися значення Документа VI — запис, який містить юридичні факти; Документа VII — запис, який містить юридичні факти і має необхідний набір елементів їхнього засвідчення; Документа VIII — запис юридичного характеру, що засвідчує факти, які мають відношення до особи.

Як підсумок, у сучасному науковому використанні існують, щонайменше, вісім різних значень поняття «документ», які не суперечать одне одному, а співвідносяться як більш або менш широкі за обсягом поняття. Співвідношення між цими значеннями поняття «документ» показано в монографії як поступовий дихотомічний поділ цього поняття, а також як «матрьошка», у якій найширше значення — Документ I — поглинає менш широкі, від Документа II до Документа VIII.

У другому розділі завдяки аналізу документа з позицій теорії соціальної інформаційної комунікації виявляється його сутність як каналу комунікації, яким передається повідомлення в одному з видів соціальної комунікації. Визначено функції та властивості документа. Подана класифікація документа на рівні значення Документа IV,

яка складається з чотирьох блоків: А. За особливостями носія інформації; Б. За особливостями знакових засобів фіксації і передачі інформації; В. За обставинами існування документа у зовнішньому середовищі; Г. За інформаційною складовою.

Автор приділяє значну увагу визначенню ознак класифікації, поділу документа на види за різними ознаками, формулюванню назв видів документа.

У третьому розділі проведено аналіз співвідношення понять «документ» і «книга» на підставі порівняння «книги» з різними видами документа, а також порівняння функцій, властивостей, і, нарешті, сутності «книги» і «документа». Показано, що існують різні значення поняття «книга» як з погляду характеристики матеріального носія інформації, так і з погляду знакової системи запису інформації. Функції і властивості документа збігаються з функціями і властивостями книги, але, крім того, книга має специфічні функції і властивості. Особливе місце книги в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі дозволяє визначити її як документ опублікований, що надається у суспільне користування завдяки діяльності комунікаційних посередників — видавничої справи, книжкової торгівлі, бібліотечної справи.

У четвертому розділі розглядаються основні поняття типології книги: категорії книги («література», «твір друку», «видання» та ін.), способи типологічної книгознавчої класифікації тощо. Найбільшу увагу приділено типологічній класифікації літератури за критерієм соціального призначення та класифікації друкованих видань.

Виходячи із розуміння «документа» і «книги», в п'ятому розділі монографії визначається місце бібліотечно-бібліографічної діяльності у системі книжкової справи та інформаційних комунікацій суспільства взагалі. Г. М. Швецова-Водка відстоює документографічну концепцію бібліографії, але доповнює і уточнює деякі її положення. Зокрема, показує, що об'єктом бібліографії є не будь-який документ, а книга в найширшому значенні цього поняття, розглянутому вище.

У монографії піддано критичному розгляду дискусійні положення інформографічної та когнітографічної концепцій, що стосуються визначення об'єкта бібліографії.

Теоретичні проблеми визначення об'єкта бібліографії розглянуто і на прикладі таких її видів як поточна державна, загальна ретроспективна, історична. Аналіз підтверджує, що об'єктом цих видів бібліографії є книга в широкому значенні цього поняття.

Отже, монографія являє собою послідовне розв'язання однієї з найважливіших проблем книгознавства та бібліографознавства, що є безумовним внеском у теорію даних наукових дисциплін і може стати основою для вирішення практичних питань визначення об'єкта бібліографування.

*Марія Дмитрієнко,
д. і. н., проф., завідділом
спеціальних історичних дисциплін
Інституту історії України НАН України,
заслужений діяч науки України,
лауреат Державної премії України*

© Дмитрієнко М. Ф., Київ, 2002